

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ve GÖÇ

Dr. Ali Zafer SAĞIROĞLU

GPM

GÖÇ POLİTİKALARI | MIGRATION POLICY
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA | APPLICATION AND RESEARCH
MERKEZİ | CENTER

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ve GÖÇ

Dr. Ali Zafer SAĞIROĞLU

Göç Politika - Analiz | 2

Ankara - 2021

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ve GÖÇ

Dr. Ali Zafer **SAĞIROĞLU**

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi - Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (GPM) Müdürü

Göç Politika - Analiz
Yayın No: 2

Yayına Hazırlayan : Ramazan **ÜNSAL**

Grafik Tasarım : Furkan **ÖZENCİ**

Bu yazı ilk olarak **24.09.2021** tarihinde **Evrensel** haber sitesinin internet adresinde, “İklim Değişikliği Yeni Göç Nedeni” başlığıyla Hilmi MIYNAT ile röportaj olarak yayımlanmıştır.

Kapak görseli “<https://issafrika.org/iss-today/african-cities-must-prepare-for-climate-migration>” adresinden alınmıştır.

Atıf için;

SAĞIROĞLU, A. Z. (2021). İklim Değişikliği ve Göç. Göç Politika - Analiz 2. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (GPM).

2021 © Tüm Hakları Saklıdır

Göç Politikaları Merkezinin (GPM) izni alınmadan kısmen veya tamamen elektronik veya basılı olarak çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayınlanamaz. Raporda belirtilen görüşler yazara aittir ve GPM'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

2021 © All Rights Reserved

No part of this report may be reproduced, copied or transmitted in any form or by any means, electronic or printed, without the permission of the GPM. The views expressed in this report are the author's own and do not necessarily reflect the GPM's stance or policy.

Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (GPM)

Adres : Güvenevler Mah. Cinnah Cd. No:16 Çankaya/ANKARA
Telefon : 0 312 906 10 95
E-Posta : gpm@ybu.edu.tr
Web : www.aybu.edu.tr/gpm

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ve GÖÇ

Ali Zafer SAĞIROĞLU*

“İklim değişikliğine bağlı göç”

Savaş ve yoksulluk nedenli göçler göç tartışmalarının ana karakterini oluşturuyor. Öte yandan yangın, sel, kuraklık benzeri nedenler, iklim değişikliği bağlamında sıkça tartışılrsa da göç bağlamında çok tartışılmıyor. İklim göçüne dair ne söylersiniz?

İklim değişikliğinin yeni türden bir insan hareketliliğine neden olduğunu görüyoruz. İklim değişikliğine bağlı göç. Fakat bu konu diğer göç sebepleri ile o kadar içkin ki onu ekonomik ve zorunlu göçlerden ayırmak oldukça güç ve karmaşık. İçinde yaşadığımız antropojen çağında kavramlar daha da karmaşık hale gelmeye başladı. Suriye’de 2007 yılından itibaren yaşanan kuraklığın tarımsal üretimi düşürdüğü ve kırdan kente göçü hızlandırdığı için artan işsizlik ve buna bağlı hayal kırıklığının toplumsal grupların harekete geçmesine zemin hazırladığı tartışmaları var. Bu toplumsal zemin üzerine gelen “Arap Baharı”nın siyasal fay hatlarını harekete geçirdiğini ve bugünkü tablonun ortaya çıkmasında belirleyici olduğunu savunanlar az değil. Benzer bir durumun Afganistan bağlamında da tartışıldığını görmek mümkün. Ancak biz ortaya çıkan tablo içinde mağdur olan insanlara dair bir etiketlendirme peşindeyiz. Eğer ölüm korkusu ile kaçmışsa “mülteci”, ekonomik sebepler ile hareket ediyorsa “göçmen” demek gerektiği söyleniyor. Peki ya her iki duruma da neden olan iklim değişikliği gibi kök nedenlere ne demeli? Ya insanlar sınırlı kaynaklar üzerinde artan rekabet ve çatışmaların kurbanı ise buna ne diyeceğiz?

Yetersiz de olsa Cenevre Sözleşmesi mülteci hukukunun kaynak metni niteliğinde fakat iklim nedenli göç mültecilik statüsü için gerekli nedenler arasında sayılmıyor. Yakın geleceği de düşündüğümüzde bu sözleşme yenilenmeli midir? İklim göçü uluslararası koruma sebebi sayılmalı mı ve neden?

Göç dediğimiz zaman hemen devamında kategorik alt başlıklar açıyoruz. Örneğin; ekonomik göç, gönüllü göç, zorunlu göç vb. Bu eylemlerin faillerini de bir biçimde isimlendiriyoruz. Göçmen, sığınmacı, mülteci vb. Aslında bu türden isimlendirmelerin hemen hepsi siyasi düzlemde ilerleyen kavramlar.

* Dr. - Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Her biri iç içe geçmiş, sınırları muğlak daha doğrusu göçmenlerin dışındakiler tarafından tanımlanan olgular. Örneğin; Suriye'den kaçıp gelen insanlar kimine göre "savaş kaçkını" kimine göre "sığınmacı", "mülteci" kimine göre "ekonomik göçmen". Kimisi onların korunması gerektiğini, kimisi geri gönderilmeleri gerektiğini düşünüyor. Bayramda ziyarete gidebiliyorlarsa onlar "ekonomik göçmen"dir. Eğer ölüm tehlikesi varsa "mülteci" olmalıdır.

İnsanların doğdukları yerden ayrılmalarının sebeplerine odaklanırken daha geniş bir perspektifi kaçırıyoruz. Hiç kimse bir zor olmadan ayrılmaz doğduğu topraklardan. Çünkü her insan için doğduğu topraklar -nasıl olursa olsun- yaşanası en "iyi" yerdir. Eğer bundan daha "iyi bir yer" varsa; orası daha "Kötü hale getirilmiş" bir yerdir.

"Sömürü sadece toplumlara karşı değil doğaya karşı da devam ediyor."

Antropojen çağı dediğimiz süreç insanın doğa karşısında hakimiyet kurduğu bir döneme işaret ediyor. Bildiğimiz insanlık tarihinin kabaca son 300 yılında insan, doğayı köklü ve geri döndürülmesi güç bir biçimde dönüştürüyor. Sanayileşme diye isimlendirdiğimiz bu süreç beraberinde hız, konfor ve kolaylıklar getirse de sonuçta kendi felaketinin de zeminini oluşturmuş görünüyor.

Sanayileşmiş kapitalist toplumlar dünyanın geri kalan kısmını sadece bir tüketim nesnesi olarak görmeyi "norm" haline getirmiş görünüyorlar. Ancak sömürü sadece dünyanın diğer toplumlarına karşı değil doğaya karşı da devam ediyor. "Merkezdeki" sanayileşmiş toplumlar bir taraftan dünyanın geri kalanını yaşanmaz hale getirirken diğer taraftan doğayı da geri döndürülemez bir yıkıma doğru sürüklemeye devam ediyor. Kapitalizm sadece bir bölgeye has bir durum değil. İrili ufaklı her bölgedeki vahşi tüketme arzusu, ne pahasına olursa olsun "üretme" şehvetini tetikliyor. Ancak hem sürecin sürükleyicisi hem katalizatörü hem de en büyük pay sahibi olarak "kabahati" tüm dünyaya eşit biçimde dağıtmak da konunun odağının kaymasına neden olacaktır.

Kyoto Protokolü olarak bilinen "Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi"ne ABD'nin taraf olmamasının temel sebeplerinden biri de budur. Bu tavır sadece dünyanın geri kalanındaki toplumlara karşı değil, doğaya karşı da hiçbir sorumluluk kabul etmemenin açık bir kanıtı olarak okunmalıdır. Küresel ısınmaya neden olan karbon salınımının şampiyon ülkesi konu sorumluluklara gelince kendini geri çekebilmektedir. Böylesine ikiyüzlü ve riyakar bir tutumun diğer uluslararası sözleşmelerde de geçerli olmadığını düşünmek

mümkün müdür?

“Bu konuda kapitalist ülkelerin ‘ahlaki bir üstünlüğünden’ bahsedilemez”

Benzer biçimde İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD’nin girişimi ve öncülüğünde hayata geçirilen 1951 Cenevre Sözleşmesi de bugün sorgulanması gereken bir konumdadır. Gelişmiş emperyalist aktörlerin neredeyse hiçbir sorumluluğuna üzerine almadıkları bugünkü küresel düzlemde, 70 yıl önceki dünyanın gerçekleri üzerine kurulmuş bu protokolün tekrar değerlendirilmesi kaçınılmazdır. Bugün tüm mültecilerin sadece yüzde 15’ine ve ekonomik göçmenlerin ise yüzde 85’ine kapılarını açan kapitalist ülkelerin bu konuda “ahlaki bir üstünlüğünden” bahsedilemez. Siyasi sebeplere bağılı zorunlu göç konusunda durum böyle iken iklim değışikliğine bağılı sığınma arayışlarında kapitalist ülkelere bir inisiyatif beklemek ümitsizce bir girişim olarak kalacaktır.

Mevcut uluslararası koruma rejimi; savaş, iç karışıklık, ölüm tehdidi vb. zorunlu sebepler arasına iklim değışikliğine bağılı yerinden edilmeleri de eklemek konusunda oldukça isteksiz davranmaktadır. Bugün ekolojik mültecilik uygulanan bir hukuki statü değıl, sadece sosyolojik bir tanımlamadır.

“2050’de 262 milyon insan iklim değışikliği nedeniyle göç edecek.”

İklim nedenli göçün yönünün güneyden kuzeye olacağı tahmini oldukça güçlü. Öte yandan iklim değışikliğinin önüne geçilmediğı takdirde bunun önüne geçmek de mümkün görünmüyor. Avrupa iklim değışikliği konusunda ciddi tartışmalar yürütürken Afrika, Asya ve Ortadoğı bu tartışmaların neresinde? Küresel bir sorunu tartışırken çözüm yaklaşımları nasıl olmalı?

Dünyada 272 milyon göçmen ve bunların içinde de 82 milyonu aşkın zorunlu göçmen olduğunu biliyoruz. Dünya Bankası tarafından yayımlanan bir rapora göre ise 2050 yılına kadar 262 milyon insanın iklim değışikliğine bağılı sebeplerle yerinden olmasının olası olduğuna işaret edilmektedir. Diğere bir ifade ile 30 yıldan az bir süre içinde dünyadaki toplam göçmen sayısı kadar insanın, iklim değışikliğinin doğrudan veya dolaylı etkileri neticesinde yerinden edileceğı projeksiyonları yapılmaktadır. Dünyadaki insan hareketliliklerine bakıldığında güneyden kuzeye doğru bir eğilim olduğuna yaygın bilinen bir gerçektir. Ancak artan göçmen sayıları göz önünde bulundurulduğunda bu istikametinde de

çeşitlendiği ve sayıların hafife alınamayacak seviyelerde olduğunu söylemek mümkündür.

"İklim değişikliği Ortadoğu, Afrika ve Asya ülkelerini derinden etkileyecek."

Genel olarak ekonomik motivasyonlar ile hareket edenlere karşı seçici bir tavırla açık olan "kuzeyin kapıları" konu zorla yerinden edilenlere gelince bir "kaleye" dönüşmektedir. Tüm mültecilerin yüzde 85'i gelişmekte veya gelişmemiş ülkelerde ancak kendilerine yer edinebilmektedirler. Hal böyle iken, iklime bağlı yerinden edilmelerden dolayı sığınma arayışına girecek olanların kendilerine mevcut uluslararası koruma rejimi içinde yer edinmeleri çok zor görünmektedir.

Küresel tabakalaşmanın eşitsizlikleri ve adaletsizliklerinin yanında ekolojik dengesizliklerin de sonuçlarından en ağır biçimde etkilenen ülkeler yine kapitalist devletlerin dışında kalanlar. İklim değişikliğinin ağır etkileri ekvatora yakın bölgelerde daha çok hissediliyor ve hissedilmeye devam edecek. Bu durum zaten ekonomik, siyasal ve toplumsal düzensizlikler içinde boğuşan başta Ortadoğu olmak üzere Afrika ve Asya ülkelerini derinden etkileyecektir. Ortaya çıkan tablo ve göç hareketlerinin yönü göz önüne alındığında ise Türkiye'nin bu tablonun etkilerinden kendisini uzak tutması olası gözükmemektedir. Güneyden kuzeye yönelen hareketlilik artarken kuzeyden güneye olan tahammül azalmakta, dışsallaştırma çabaları ise artmaktadır. Bu durumda Türkiye gibi geçiş ülkelerinin göç karakteri de transitten hedef olma yönüne doğru evrilmektedir. Buna ek olarak Türkiye'nin iç göç karakterinin ise iklim değişikliğine bağlı olarak nasıl şekilleneceği sorusu cevaplanmayı bekleyen sorular arasındadır.

GPM HAKKINDA

Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (GPM) 2015 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi bünyesinde göç ve insan hareketliliklerini izlemek, takip etmek; bu konularda araştırmalar, projeler hazırlamak, yürütmek ve raporlar hazırlamak üzere kurulmuştur.

ABOUT MPC

The Migration Policy Center (MPC) of Ankara Yıldırım Beyazıt University was established in 2015 for monitoring and following migration and human mobilities, designing and conducting research and projects on the area and publishing reports

GPM

GÖÇ POLİTİKALARI
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA
MERKEZİ

MIGRATION POLICY
APPLICATION AND RESEARCH
CENTER